

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ศิลปกรรมในภุมิธาตุชาดก ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศิลปในพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการบำเพ็ญศิลปกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาการบำเพ็ญศิลปกรรม ของพระภุมิธาตุชาดกครั้งนี้ได้พบว่า

ศิลปในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ และยังคงใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า "อริยสิกขา" ด้วยศิลปในทางพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่างด้วยกัน

๑. ปัญจศีล (ศีล ๕) หรือเรียกว่านิจจศีล (คือถือเนื่องนิจ)

ศีลห้า หรือ เบญจศีล เป็นศีลในลำดับเบื้องต้นในพุทธศาสนา ที่ศาสนิกชนพึงถือ ไม่เฉพาะแต่เหล่าสงฆ์เท่านั้น ศีลห้าจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า 'นิจศีล' นั่นคือ ศีลที่ยึดถือเป็นนิจ ด้วยเหตุนี้ ในพิธีกรรมทั้งปวงในพุทธศาสนา หลังจากกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยแล้ว พุทธศาสนิกพึงอาราธนาศีล และรับศีลห้าก่อนเสมอ

ศีลห้ามีด้วยกัน 5 ข้อ ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งปวง รวมถึงการทำร้ายสัตว์ หรือมนุษย์ด้วย แม้แต่คิด หรือวางแผน ก็ถือว่าผิดศีลข้อนี้แล้ว

๒. อทินนาทานา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการลักทรัพย์ เอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ รวมถึงการเบียดบัง ฉ้อราษฎร์บังหลวง เอาเปรียบคนอื่นด้วย แม้แต่คิด หรือวางแผน ก็ถือว่าผิดศีลข้อนี้แล้ว

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการประพฤติดูผิดในกามทั้งหลาย ข้อนี้เพียงแค่ว่าคิดก็ผิดแล้ว

๔. มุสาวาทา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการพูดเท็จ คำหยาบ หรือพูดส่อเสียด รวมถึงการพูดให้คนแตกสามัคคีกันด้วย

๕. สุราเมธยัชชูปมาทภูฏานา เวมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการดื่ม
น้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

**๒. อาชีวะภูมิศาสตร์ (ศีลกุศลกรรมบท ๑๐) หรือเรียกว่าอาทิพรหมจริยาศีล (หรือเรียกอีก
อย่างว่า นวศีล)**

อาชีวะภูมิศาสตร์ แปลว่า ศีลมีอาชีวะเป็น อันดับที่ ๘ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรียกไว้
อีกชื่อหนึ่งว่า อาทิพรหมจริยาศีลโดยอธิบายว่าเพราะเป็นเบื้องต้นของมรรคพรหมจรรย์ซึ่งผู้ ปฏิบัติ
พึงรักษาให้บริสุทธิ์ในเบื้องต้น ว่าด้วย กายกรรม (๓) วาจกรรม (๔) อาชีวะ (๑) ของเขาผู้นั้น บริสุทธิ
ด้วยดี ตั้งแต่เริ่มต้นเลยที่เดียวอาชีวะภูมิศาสตร์นิยมแพร่หลายในประเทศพม่า ในประเทศไทยไม่สู้นิยม
เป็นศีลตามแนวอริยมรรคมีองค์ ๘ และกุศลกรรมบท ๑๐ อาชีวะภูมิศาสตร์ คือศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากการลักทรัพย์
๓. เว้นจากการพูดเท็จ
๔. เว้นจากการพูดส่อเสียด
๕. เว้นจากการพูดคำหยาบ
๖. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
๗. เว้นจากการประพฤติดินในกาม
๘. เว้นจากอาชีวะที่ผิด

๓. อัฐศีล (ศีล ๘) หรือเรียกว่าอุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ)

ศีลแปด หรือ อุโบสถศีล เป็นศีลของคฤหัสถ์ หมายถึง อุบาสกอุบาสิกาทั่วไป มิใช่สงฆ์ (ซึ่ง
มีศีลเฉพาะตนอยู่แล้ว) โดยมักจะรับศีลแปดในวันพระ นิยมรักษาศีลแปดเป็นเวลา ๑ วัน หรือ ๓ วัน
โดยปกติผู้รักษาศีลจะเปล่งวาจาอธิฐาน ที่จะขอสมาทานศีลตั้งแต่เช้าของวันนั้น หากรักษาศีลแปด
เป็นเวลา ๑ วัน เรียกว่า "ปกติอุโบสถ" และหากรักษา ๓ วัน เรียกว่า "ปฎิชาครอุโบสถ"

“ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างอุโบสถศีลกับศีล ๘”

๑. อุโบสถศีล กับ ศีล ๘ มีข้อห้าม ๘ ข้อเหมือนกัน
๒. คำอาราธนา (ขอศีล) แตกต่างกัน
๓. อุโบสถศีล มีวันพระเป็นแดนเกิด สมาทานรักษาได้เฉพาะ วันพระเท่านั้น ส่วนศีล
๘ สมาทานรักษาได้ทุกวัน
๔. อุโบสถศีล มีอายุ ๒๔ ชั่วโมง (วันหนึ่งคืนหนึ่ง) ส่วนศีล ๘ ไม่มีกำหนดอายุในการ
รักษา

๕. อุโบสถศีล เป็นศีลสำหรับชาวบ้านผู้ครองเรือน หรือเป็นศีล ของชาวบ้านผู้บริโศก กาม (กามโกศี) ส่วนศีล ๘ เป็นศีลสำหรับ ชาวบ้านผู้ไม่ครองเรือน เช่น แม่ชี

๔. ทสศีล (ศีล ๑๐)

ศีล ๑๐ หรือ ทสศีล สำหรับสามเณร แต่ผู้ใดศรัทธาจะรักษาก็ได้ หัวข้อเหมือนศีล ๘ แต่ แยกข้อ ๗ เป็น ๒ ข้อ เลื่อนข้อ ๘ เป็น ๙ และเติมข้อ ๑๐รายละเอียดเพิ่มเติม ศีล ๑๐ ข้อ ศีล ๑๐ นี้ เป็นข้อปฏิบัติของ สามเณร สามเณรี และสิกขมานา (ผู้ที่ขอบวชเป็นภิกษุณี ซึ่งต้องบวช เป็นสามเณรี และไม่ผิดศีลข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖ เป็นเวลาถึง ๒ ปี โดยไม่ขาดศีลทั้ง ๖ ข้อโดยไม่ขาด เลย แต่ข้อ ๗, ๘, ๙, ๑๐ ขาดได้บ้าง รวมทั้งเป็นข้อปฏิบัติของสมณะ นักบวชนอกพระศาสนา ก็ถือศีล ๑๐ มาก่อน เป็นศีลของพระอรหันต์เจ้า เพราะพระอรหันต์ทั้งหลายมีปกติไม่ผิดศีลข้อ ๑ ถึงข้อ ๙ ตลอดชีวิต และมีปกติรักษาศีลข้อ ๑๐ เพราะผู้ผิดศีลข้อ ๑๐ ย่อมเสื่อมจากวิชา (อริยสัจ) และ จรณะ(โพฆณค์) ถ้าพระอรหันต์มีปกติผิดศีลข้อ ๑๐ หรือครองเพศฆราวาสอันมิใช่สมณะเพศย่อมละ สังขารนิพพานไป เพื่อรักษารธรรม คือ วิชาและ จรณะมิให้เสื่อม

๕. ภิกษุวินัย (ศีล ๒๒๗)

ภิกษุ หรือ พระภิกษุ เป็นคำใช้เรียก "นักบวชชาย" ในพระพุทธศาสนา คู่กับภิกษุณี (นักบวชหญิง) คำว่า ภิกษุ เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้เรียกนักบวชชาย ในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะไม่สาธารณะทั่วไป คำว่า ภิกษุ แปลว่า ผู้ขอ, โดยสงบ, ผู้เห็นภัยในสัง สारวัฏ, ผู้ใช้สอยผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เป็นต้น การบวชเป็นภิกษุผู้ที่จะเป็นภิกษุได้จะต้องมีคุณสมบัติ และผ่านพิธีอุปสมบทโดยถูกต้องตามพระธรรมวินัยก่อน เช่น ต้องมีอายุ ๒๐ ปี ไม่มีโรคภัยแรง ต้องมี อุปัชฌาย์รับรอง ต้องทำพิธีในอุโบสถศีล ๒๒๗ เป็นของพระภิกษุ

๖. ภิกษุณีวินัย (ศีล ๓๑๑)

ภิกษุณี เป็นคำใช้เรียก "นักบวชหญิง" ในพระพุทธศาสนา คู่กับ ภิกษุ (นักบวช ชาย) คำว่า ภิกษุณี เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้เรียกนักบวชหญิงใน พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ไม่สาธารณะทั่วไปภิกษุณีไม่เหมือนกับแม่ชี เพราะแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกา (พุทธศาสนิกชนผู้หญิง) ซึ่งถือศีล ๘ ข้อ อย่างชาวพุทธทั่วไปที่เคร่งครัด ปัจจุบันในฝ่ายคณะสงฆ์เถร วาท นับถือกันโดยพฤตินัยว่าการบวชเป็นแม่ชีที่โกนศีรษะนุ่งขาวห่มขาว ถือศีล ๘ เป็นการผ่อนผัน ผู้หญิงที่ศรัทธาจะออกบวชเป็นภิกษุณีเถรวาท แต่ไม่สามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทได้ โดยจะ ให้ถือปฏิบัติศีล ๘ (อุโบสถศีล) แทน ปัจจุบัน ภิกษุณีในสายเถรวาทซึ่งสืบวงศ์มาแต่สมัยพุทธกาล ด้วยการบวชถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย (ทั้งภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์) ขาดสูญวงศ์ (ไม่มีผู้สืบต่อมานานแล้ว) คงเหลือแต่ภิกษุณีฝ่ายมหายาน (อาจาริยวาท) ที่ยังสืบทอดการ บวชภิกษุณีมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีภิกษุณีเถรวาทในประเทศไทย แต่ยังมีพบอยู่

ในจีน (มหายาน) และศรีลังกา (เถรวาท ซึ่งรับการบวชกลับมาจากภิกษุณีมหายานของจีน) ศิล ๓๑๑
ข้อ ของภิกษุณี

ศิล แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือจุลศิล (ศิลอย่างน้อย) ได้แก่ ศกฺกศิลทั้ง ๒ คือ ศิล ๕ และอา
ชีวรัฏฐมกศิล มัชฌิมศิล (ศิลอย่างกลาง) ได้แก่ บรรพชาศิลทั้ง ๒ คือได้แก่อัฐฐศิล และทสศิล มหาศิล
(ศิลอย่างสูง) ได้แก่ อุปสมบททั้ง ๒ คือ ภิกษุณีวินัย และภิกษุวินัยศิล คือ หลักในการปฏิบัติเพื่อที่จะให้
ผู้ปฏิบัติมีกาย วาจา ใจ เป็นอิสระ จากเครื่องเหนี่ยวรั้งทั้งปวง และปกป้องตัวเองจากความเสื่อม
ทั้งหลายและพ้นจากกรรมชั่วที่จะกลับมาสนองกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติในศิล

อานิสงส์ของการรักษาศิลแต่ละชั้นย่อมแตกต่างกันไป ตอนนี้ออกกล่าวถึงอานิสงส์กว้างๆ
จากการรักษาศิล คือ ทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้สามารถที่จะทำให้
จิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ

ศิลบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นศิลที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ พระ
โพธิสัตว์ เป็นชื่อเรียกของผู้ที่กำลัง บำเพ็ญบารมี เพื่อจะมาตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิ
สัตว์เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ยังต้องเวียนเกิดเวียนตาย ในสังสารวัฏอยู่ บางครั้งท่านก็กระทำ อกุศล
ส่งผลให้ไปบังเกิดในนรกเป็นเวลานานแสนนาน เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานผจญความทุกข์นานับประการ
เป็นเวลานานแสนนาน จนกว่าจะได้รับการพยากรณ์จาก พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด
พระองค์หนึ่งก่อน ถึงจะอยู่ได้ว่าเป้าหมายที่ตั้งความปรารถนาไว้ใกล้ที่จะถึงหรือยัง หลังจาก
พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ให้แล้ว พระโพธิสัตว์ยังมีได้ตรัสรู้ได้ในระยะเวลาอันใกล้เลย พระ
โพธิสัตว์ยังต้องบำเพ็ญบารมี ต่อไปอีกอย่างยาวนาน แต่เป็นการบำเพ็ญบารมี อย่างที่มีความหวังได้ว่า
พระองค์ต้องได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน เหตุที่ท่านกระทำไว้สมควรแก่ผลที่จะได้รับใน
อนาคตข้างหน้า ด้วยน้ำพระทัยที่เด็ดเดี่ยว และด้วยจิตที่เป็นมหากุศล ท่านจึงประกอบความเพียร
ตั้งใจบำเพ็ญบารมีเพื่อ พระโพธิญาณ เพื่อนำพระธรรมคำสอนมาโปรด เวไนยสัตว์ทั้งหลายที่จมอยู่ใน
ความทุกข์

ในพุทธศาสนาเถรวาท พระโพธิสัตว์มี ๒ ประเภท โดยการจำแนกจากช่วงเวลาในการ
บำเพ็ญบารมี

๑. อนิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่ยังมิได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใด
พระองค์หนึ่งในอดีตกาล ยังไม่แน่นอนว่าจะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้ในกาลอันใกล้หรือไกล แต่ตนเอง
ก็บำเพ็ญบารมี ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่เสมอมิได้ขาดและยังคงต้องทำทั้งกุศลและอกุศล
ปะปนกันไป บางชาติเกิดในสุคติภูมิ บางครั้งก็เกิดในทุคติภูมิ

๒. นิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่จะต้องเข้าถึงพุทธภูมิแน่นอน หมายความว่าในชาติใด
ชาติหนึ่งได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เขาจึงเป็นพระโพธิสัตว์ที่ต้องได้เป็น

พระพุทธเจ้าแน่นอนในอนาคตกาล แต่จะเป็นเมื่อใดนั้น มิอาจทราบได้ พระองค์จะไม่ทำอุกฤษฏกรรมเลย ทำแต่กุศลกรรมฝ่ายเดียว

ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมี

ปัญญาบารมี ใช้ปัญญาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๒๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป
 ศรัทธาบารมี ใช้ศรัทธาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๔๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป
 วิริยะบารมี ใช้วิริยะในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๘๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป

บารมีที่ต้องบำเพ็ญ

ทานบารมี
 ศีลบารมี
 เนกขัมมบารมี
 ปัญญาบารมี
 วิริยะบารมี
 ขันติบารมี
 สัจจบารมี
 อธิษฐานบารมี
 เมตตาบารมี
 อุเบกขาบารมี

ระดับของบารมี

บารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีเบื้องต้น อุทิศด้วยทรัพย์สมบัติและบริวารทั้งหลายที่มีเพื่อพระโพธิญาณ

อุปบารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีขั้นกลาง อุทิศอวัยวะน้อยใหญ่ในร่างกายของตน เพื่อพระโพธิญาณ

ปรมัตถบารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีขั้นสูง อุทิศด้วยชีวิตของตนเอง เพื่อพระโพธิญาณ

ใครก็ตามสามารถตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าได้โดยการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ (ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา) ผู้ที่บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการเหล่านี้ ถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท

ในที่นี้อาจเป็นไปได้ว่า การบำเพ็ญเพียรเป็นพระโพธิสัตว์นั้น ใช้เวลายาวนานมากกว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ การเกิดแล้วเกิดอีกในการบำเพ็ญตนเป็นโพธิสัตว์ต้องพบกับความทุกข์ยากมากมาย ต้องเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏ ความเป็นพระพุทธเจ้าเป็นฐานะที่เปิดสำหรับทุกคนที่มีความเพียรพยายามถึง คือต้องบำเพ็ญบารมี ๑๐ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้ที่กำลังบำเพ็ญบารมี ๑๐

ประการนี้ トラバได้ที่ยังไม่บรรลุปะณิพพิตะพระพุทเจ้า トラบนั้นก็ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ในทัศนะของเถรวาท ไม่ปรากฏว่ามีพระโพธิสัตว์องค์ไหนที่ปรารถนาที่จะไม่บรรลุปะณิพพิตะโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นกว่าจะบรรลุปะณิพพิตะได้ก็ต้องใช้เวลายาวนานเหลือเกิน

ตามคติชาวพุทธเถรวาท เชื่อว่าผู้ที่จะเป็นพระพุทเจ้าได้นอกจากจะบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการนั้นแล้วยังต้องเป็นบุคคลพิเศษอีกด้วย ดังนั้นชาวพุทธจึงปรารถนาแต่อรหันต์ภูมิ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าด้วยความเคารพในพระองค์ รับผิดชอบต่อกรรมเพื่อบรรลอรหันต์ภูมิโดยไวที่สุดในชาติปัจจุบัน

การบำเพ็ญศีลบารมีของพระภริทัต เป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อภริทัต มีฤทธิ์มาก ได้ไปยังเทวโลกพร้อมกับท้าววิรูปักษ์มหาราช ในเทวโลกนั้น ได้เห็นทวยเทพผู้สมบูรณ์ด้วยความสุขโดยส่วนเดียว จึงสมათาน ศีลวัตร เพื่อต้องการจะไปยังสวรรค์นั้น พึงชำระร่างกาย บริโภค อาหารพอเป็นเครื่องเลี้ยงอาชีวะแล้ว อธิษฐานอุโบสถมืองค์ ๔ ประการว่าผู้ใดพึงทำกิจด้วยผิวนกก็ดี ด้วยเนื้อก็ดี ด้วยเอ็นก็ดี ด้วยกระดูกก็ดี ขอผู้นั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้นี้ไปเกิดแล้วนอน อยู่บนยอดจอมปลวก พราหมณ์อาลัมพายน อันบุคคลผู้ไม่รู้อุปการะที่ บุคคลอื่นทำแล้วบอกแล้ว ได้จับพระภริทัตใส่ไว้ในตะกร้า ให้เล่น ในที่นั้นๆ แม้เมื่อพราหมณ์อาลัมพายน ใส่ไว้ในตะกร้า และบีบด้วยฝ่ามือ พระภริทัตก็ไม่โกรธเพราะกลัวศีลของตนจะขาด การ ที่ได้บริจาคชีวิตของตนเป็นของเขาแม้กว่าหญ้า ส่วนการล่วงศีลนั้น เป็นเหมือนดังว่าแผ่นดิน จึงได้พึงสละชีวิตของตนสิ้นร้อยชาติเนื่องๆ และไม่พึงทำลายศีลแม้เพราะเหตุแห่งทวีปทั้ง ๔ ถึงแม้จะถูก พราหมณ์อาลัมพายน ใส่ไว้ในตะกร้าก็ได้ทำจิตให้โกรธเคือง เพื่อ รักษาศีลเพื่อบำเพ็ญศีลบารมีให้เต็ม

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยกรุงสาวัตถี ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุบาสกทั้งหลาย แล้วตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้ ในการบำเพ็ญบารมีของพระภริทัตนั้น สืบเนื่องมาจาก การที่ได้มีโอกาสเห็นเวชยันตปราสาทและสมบัติของท้าวสักกะอันนารีนรมย์ยิ่งนัก จึงปรารถนาจะบำเพ็ญศีลเพื่อไปเกิดในเทวโลกดังปรากฏใน อรรถกถาหมานิปาตชาดก ภริทัตชาดก^๑

จะเห็นได้ว่ากระบวนการบำเพ็ญศีลของพระภริทัต เกิดจากการที่ได้ไปเห็นทวยเทพบนเทวโลก เสวยความสุขจึงปรารถนาอยากจะไปบ้าง จึงได้สมათานศีลอุโบสถขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก ต่อมาได้สมათานบำเพ็ญศีลอุปบารมีโดยยอมนสละ เลือด เนื้อ เอ็น กระดูก ให้ผู้ที่ต้องการ เพื่อรักษาศีล จัดว่าเป็นศีลอุปบารมีอีกชั้นหนึ่งของพระโพธิสัตว์

^๑ ขุ.ชา.อ (ไทย) ๒๘/๕๔๕/๓๐๗.

^๒ สมโภชน์ ยิ่งสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ศีลบารมีในภริทัตชาดก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้าที่ ๖๙.

^๓ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๐-๕๔/๔๔.

การบำเพ็ญศีลবারมีที่มีผลต่อสังคมไทย

การบำเพ็ญศีลของภริยัทัตชาดกนั้นจะมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในหลายด้านนี้โดย ทั้งนี้เนื่องจากภริยัทัตชาดกเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมพื้นฐานที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมที่ได้หล่อหลอม หรือขัดเกลาอุปนิสัยใจคอ มารยาท และบุคลิกภาพของคนไทย มาเป็นเวลาช้านาน โดยได้รับพลังในการเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเสมอมาด้วยบรรดาครูบาอาจารย์ นักเผยแผร์ และอรหันต์บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมแห่งศีลสมาธิ และปัญญา^๒

หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยกล่าวโดยสังเขป มี ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านสังคม ๒. ด้านการเมือง ๓. ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านสังคม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ บุญนิมิตแห่งมรรค ๗ คือธรรมที่เป็นเครื่องบ่งบอกล่วงหน้าว่า มรรคมืองค์ ๘ ประการอันประเสริฐจะเกิดขึ้นแก่ผู้นั้น คุณสมบัติที่เป็นต้นทุน ๗ ประการนี้ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริงคือ และการละ กรรมกิเลส ๕ ประการ การไม่ดำเนินทางเสื่อมแห่งโงะ (อบายมุข) ๖ ประการ ไม่ทำบาปในฐานะ ๔ ประการ มีขันติ โสรัจจะ ธรรมะที่จะทำตนให้งดงาม เป็นต้น

ในด้านการเมือง หลักธรรมที่ได้จากชาดกเรื่องนี้คือ ทศพิธราชธรรม ๑๐ จักรวรรดิวัตร ๑๒ ราชสังคหวัตถุ ๔ คือ บารมี ๖ และไตรสิกขา เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ หลักธรรมที่ได้ในชาดกเรื่องนี้ก็คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ อริยทรัพย์ ๗ ประการ สัมมาอาชีวะ สันโดษ และการรู้จักประมาณ เป็นต้น

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าศีลবারมีในภริยัทัตชาดกนั้นไม่ว่าจะเป็นหลักไตรสิกขา หลักอริยทรัพย์ เป็นต้นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้ทุกเมื่อ ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ทุกด้าน ล้วนแล้วแต่มีศีลเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น จึงทำให้เกิดมีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒) พ.ศ. (กรุงเทพมหานคร : อาส.อาร์. พรินตติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, พ.ศ.๒๕๕๖) หน้า ๒๖.

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ศีลมีความหมายคือ ความประพฤติดีทั้งกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทั้งกายวาจาและอาชีพ แต่การรักษาศีลจึงยังได้บุญน้อยกว่า การภาวนา เพราะการภาวนานั้น เป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชักพอกจิตให้เบาบางหรือจนหมดกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนา จึง เป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ดังนั้นบุคคลจึงควรประพฤติทั้งทาน ศีล และภาวนา

ในภุทิตตชาดก และอรรถกถา ชาดกที่ ๖ ได้ทำการกำหนดบุคคลผู้ที่มีการสนทนากันตามเนื้อหาที่ปรากฏในภาคอรรถกถา เพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบ และเกิดความเข้าใจความเป็นไป ได้เป็นอย่างดี ในเสียงอ่านส่วนของภาคชาดก เช่น คำว่า "พระศาสดาตรัสว่า " หรือ "พระโพธิสัตว์ตรัสว่า " เป็นต้น ซึ่งข้อความนี้ ไม่ปรากฏในหนังสือภาคชาดก แต่ปรากฏเฉพาะในภาคอรรถกถาเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่า จำเป็นต้องนำมาประกอบ เพื่อประโยชน์ต่อผู้ฟังเป็นสำคัญ

ชาดกที่ ๖ นี้ เป็นพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ในคราวที่เสวยพระชาติเป็น ลูกของพญานาค ในการบำเพ็ญปรมาตบารมี ที่เนื่องด้วย "ศีลบารมี" กระนั้น ผู้อ่านเห็นว่า แม้บารมีจะเนื่องด้วยศีลบารมีก็ตาม แต่ความที่พระองค์ท่านทรงมีพระปัญญามาก มีพระปัญญากว้างขวาง ในคราวที่พระองค์ แม้เสวยพระชาติเป็นพญานาคนั้น ก็ได้แสดงธรรมเพื่อทำลาย "มิจฉาทิณฺฐิ" อย่างคมกริบ แจ่มชัด และโดดเด่นมาก แล้วกำหนดทบทวนในส่วนของเทศนา ที่เรียกว่า "ยัญญเภทกัณฺฐ" เชื่อว่า ทุกๆ ท่านจะรู้แจ้งบันเทิงในธรรมยิ่งนัก จะเป็นการเพิ่มปัจจัยแก้สัมมาทิณฺฐิของทุกๆ ท่าน ให้มั่นคงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นไปอีก

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ยังมีประเด็นที่เป็นประโยชน์นำศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น ควรที่จะศึกษาวิจัยเรื่องดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ศีลบารมีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
๒. การประยุกต์ใช้ศีลบารมีในสังคมไทย
๓. ศึกษาเปรียบเทียบศีลบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท และมหายาน